

DEĞERLER EĞİTİMİ YÖNÜNDEN ÖMER SEYFEDDİN'İN BİRKAÇ HİKÂYESİ

Âdem CEYHAN

Ilk ve orta dereceli okullarda verilen derslerle bu derslerde okutulan kitapların, öğrencilere istenen davranışları edindirmeyi amaçladığı; resmen benimsenen millî, siyasi, sosyal, kültürel hedeflerin de Cumhuriyet'in kuruluş tarihinden itibaren Tek Parti Devri, çok partili siyasi hayata geçiş yılları, Demokrat Parti zamanı, 1960 İhtilali, kurulan hükûmetler, 71 Askerî Muhtırası, 1980 Darbesi, 28 Şubat 1997 Postmodern Darbesi gibi belirli dönüm noktalarına göre az veya çok değişiklikler gösterdiği bilinmektedir. Son yıllarda çeşitli faktörlere bağlı olarak yaygınlaşan bencillik, ferdiyetçilik, kendi köşesine çekilerek yalnız yaşayış, büyüklere saygısızlık, küçüklere karşı sevgisizlik ve şefkatsizlik, başka kültürlere özentî, şiddete yatkınlık, terör örgütlerine taraftarlık, yardım ve katılım, bu ülkeye, millete mensubiyet şurununun azalması gibi gerçekler -kısacası millî ve manevi değerlerdeki aşınma- bunların yetişmekte olan nesillere nasıl aktarılması gerektiği meselesini tekrar gündeme getirdi. “Değerler eğitimi” adıyla çeşitli dersler içinde veya seminer, konferans şeklinde yahut yaygın eğitim vasıtalarıyla bazı millî, insani, ahlaki değerlerin yetişmekte olan nesillere aktarılması yönünde çalışmalar yapılmaya başlandı.

Şüphesiz ki milleti teşkil eden fertlerin davranışları için akli, kalbî, fikrî, millî, vicdani birer dayanak veya kılavuz, manevi, kültürel ölçü denebilecek değerlerin tanıtılması, aktarılması ve sevdirmesinin yollarından biri okullardaki dersler, diğer bir kısmı da ilim, sanat ve edebiyat eserleridir. -Namık Kemal'in *İntibah* adlı romanının başlangıcında belirttiği gibi- hikâye; bazı millî, ahlaki değerleri telkin etmek için *Ahlak-ı Alai* misali ahlak kitaplarından daha tesirli olabilmektedir:

“İtikad-ı acizaneme kalırsa hikâye hakikaten insanlar arasında nail olduğu itibara lâyıktır. İnsan eğlencesinde de faide görececek birtakım nesayih bulursa zarar mı etmiş olur?”

Ahlak-ı Alaîden terbiye görmek hapiste ıslah-ı nefis etmeğe, Telemak gibi hikâyattan birşey istifade etmek ise bir muntazam bahçede ders okumaya benzer. Mahpeslerde, zindanlarda kaç kişi ıslah-ı nefis edebiliyor? Muntazam bahçeli mekteplerden ne kadar erbab-ı daniş çıkıyor?” (Faik Reşad, 1908?: 17)

Bu çalışmamızda, ünlü hikâye yazarımız Ömer Seyfeddin'in bazı eserlerinde hangi millî ve ahlaki değerlerin nasıl işlendiğini ele alacak ve konumuzla alakalı görünen hikâyelerinden birkaçı üzerinde duracağız.

Hasretle Hatırlanan “İlk Namaz”

Ömer Seyfeddin; 1 Kânunusani 1320 (14 Ocak 1905) tarihini taşıyan, ilkin belirtilen bu zamandan iki hafta sonra *İzmir* gazetesinde (Ömer Seyfeddin, 1905: 6-7), dört sene sonra da bazı farklarla *Musavver Eşref* dergisinde yayınladığı “İlk Namaz” adlı hikâyesinde (Ömer Seyfeddin, 1909: 11-14), altı yaşındayken annesinin tarifıyla abdest alışını ve namaz kılışını anlatır. (Bu hikâyenin özeti ve bir değerlendirilmesi için Huyugüzel 1984: 88-89.) Başka bazı Türk edebiyatı tarihi araştırmacıları gibi biz de bu hikâyenin taşıdığı otobiyografik unsurlara bakarak bizzat Ömer Seyfeddin'in kendisinin çocukluğunda kıldığı ilk sabah namazını anlattığı kanaatindeyiz çünkü annenin çocuğuna “Haydi Ömerciğim kalk” cümlesinden anlaşıldığına göre, hikâye kahramanının adı Ömer'dir. Bu hikâyede hizmetçinin isminin Pervin oluşu da -bizce- Ömer'in yazarın kendisi olduğunu gösteren işaretlerden biridir çünkü onun, konusunu yine çocukluk hatıralarından aldığı hikâyelerinden biri olan Kaşığı'da da evin hizmetçisinin ismi Pervin'dir. (Ömer Seyfeddin, 1919: 77-79). İlk Namaz'ın 1905'te *İzmir* gazetesinde yayınlanan metninde, sabah namazını kılmak niyetiyle yatağından kalkan anlatıcı; hizmetçisinin uyduğunu, bu soğukta onu yatağından kaldırmaya acıdığını belirtir. Burada eş, çocuk gibi aile fertlerinden bahsedilmeyişi, anlatıcının bekâr olduğunu düşündürmektedir. Ömer Seyfeddin'in söz konusu hikâyesinin yayımlandığı tarihte bekâr olduğu, 1915'te Calibe Hanım'la evlendiği bilinmektedir (Polat, 2007: 80). İlk Namaz hikâyesindeki Ömer'in, yazarın kendisi olduğunu düşünmemize imkân veren başka bir ipucu, bu yazının baş tarafında denizin tasvir edilmesidir. Zira hikâye sonundaki “Kuşadası” kaydı, Ömer Seyfeddin'in söz konusu metni bu körfez içindeki

kasabada yazdığını göstermektedir. O yıllarda Kuşadası, Aydın vilayetinin İzmir yani merkez sancağında bir kaza merkeziydi (Ş. Sâmî, 1896: 3740). Yine birinci tekil şahıs anlatıcının, aynı hikâyenin başında Eski Cami'den bahsetmesi¹ ve sonlarında *Kur'an* okuyan annesinin, ölen kız kardeşine benzediğini söylemesi² de ilk namazı tasvir edilen gencin, Ömer Seyfeddin olduğunu göstermektedir çünkü Kuşadası'nda "Cami-i Atik" (Eski Cami) adında bir mahallenin olduğu, Ömer Seyfeddin'in de küçük yaşta kaybettiği kardeşlerinin bulunduğu bilinmektedir. Tahir Alangu'nun Ömer Seyfeddin'in kendisinden on yaş büyük ablası Güzide Hanım'dan 1953'te aldığı bilgiye göre, dört yaşındayken kuşpalazından ölen Hasan'dan başka daha pek küçük yaşlarda kaybettikleri kardeşleri de vardır. "Ömer Seyfettin[in] 'İlk Namaz' adındaki hikâyesinde değindiği, anasına benzeyen kızkardeşi bunlardan biri olmalıdır." (Alangu, 1968: 26).

Ömer Seyfeddin'in, hayli tanınmış ve sevilmiş olduğu söylenebilecek bu hikâyesi, yayınlandığı yıllarda samimi din duygusunu dile getiren; ezan, abdest, namaz, dua, *Kur'an* okuyuş gibi İslami değerleri sevgiyle hatırlayışı tasvir eden nadir metinlerden biridir. Burada manevi dünyasının kötülük, günah ve şüphelerle yaralandığını tahmin ettiğimiz gencin; masum çocukluk çağındaki dinî tecrübe ve pratiklere duyduğu özleyiş dikkat çekicidir. Ömer; bir gün annesinin şefkatli uyandırmasıyla erkenden kalkmış, tarif ettiği şekilde ılık suyla abdest alarak sabah namazını kılmış, yine annesinin öğrettiği biçimde Allah'a dua etmiştir. Naklettiğine göre, annesi kendisinden şöyle dua etmesini istemiştir:

"Evela İslam olduğum için ey Cenab-ı Vacibü'l-vücut hazretleri sana hamd ederim de... Sonra vatanımızın³ düşmanlarını perişan etmeni senden istirham ederim, de... Sonra da bütün eziyet çeken, hasta olan, felakette bulunan, fakir olan Müslümanların selamet ve sıhhatlerini senden temenni ederim, de... Kendin için, kendi iyi olman ve şeytanın yalanlarına aldanmaman için dua et!"

Görüldüğü üzere, dindar bir kadın olduğu anlaşılan anne, ilkin Müslümanlığın büyük bir nimet olduğunu belirterek bundan dolayı yavrusunun Allah'a şükretmesini istemiş... Sonra Allah'tan padişahın (hikâyenin ikinci neşrinde "vatanımızın") düşmanlarını perişan etmesi yolunda yalvarmayı

1 "Evlerin arasında fakir ve naçiz bir ismet-i maneviye ile semaya doğru yükselen Eski Câmiin küçük ve ihtiyar minaresi daha boştu."

2 "Büyük yeşil başörtüsünün altından tıpkı ölen bir hemşireme benzeyen güzel ve asım çehresini görerek..."

3 Bu kelime, hikâyenin *İzmir* gazetesindeki yayınında "padişahımızın" şeklindedir.

oğluna öğretmiş; “bütün eziyet çeken, hasta olan, felakette bulunan, fakir olan Müslümanların” esenlik ve sağlıklarını dilemeyi buna eklemiştir. Nihayet çocuğuna, kendi iyiliği ve şeytanın yalanlarına aldanmaması için dua etmeyi salık vermiştir. Her ne kadar yaşının ve anlayışının üstünde ise de bu duanın çocuğa bazı İslami ve millî değerleri telkin bakımından hayli öğretici olduğu söylenebilir: Burada Müslüman oluş, “Cenab-ı Vacibü'l-vücut hazretleri”, padişah, (vatan), onun düşmanları, eziyet çeken, hasta olan Müslümanların esenlikleri, kendi iyiliği, şeytanın yalanları gibi bazı kelime ve mefhumlar üzerinde durulmuş; çocuğa, Müslümanlığın değeri belirtilerek onun pek çok mensubu bulunan büyük bir topluluğun parçası olduğu sezdirilmiş; ayrıca şahsi iyiliği, doğru yoldan saptırıcı güçlerin kötülüğünden korunmak için dua etmesi istenmiştir.

Duadan sonra kitabını getirip annesine dersini dinleten Ömer, validesinin “Daha mektebe çok vakit var.” diye yatmasını istemesine rağmen onu seyretmektedir. Burada anlatıcı; annesinin titrek, ince ve güzel bir sesle *Kur'an* okuyuşunu, o “tilavet”in kendi üzerinde bıraktığı müspet tesiri de oldukça ustaca tasvir eder. Hikâyenin sonunda 21 yaşındaki Ömer'in; on beş yıl öncesine göre tatsız, neşesiz, sevgisiz, heyecansız, boş geçen hayatından şikâyet ettiği görülür. Şimdi kalbi ve ruhu; kirli ümitler, hırslar, aslında değersiz olan istekler ve sebepsiz kararsızlıklarla yaralıdır. Bir düşe benzeyen bu geçici ömürde Ömer'in çocukluğu, on beş saniye önce görülmüş değerli bir rüya gibidir... Burada genç yaşta bulunan yazarın, yorucu hayat hadiseleri, kirli istekler, hırslar ve erişilmesi uzak arzular yüzünden kendisini yaralanmış hissettiği; tatlı, neşeli, sevgi ve heyecanın olduğu çocukluk yıllarını özlediği açıktır. Bunu masumca, suçsuz, günahsız, temiz bir hayata duyulan hasretin ifadesi saymak herhâlde yanlış olmaz.

Büyük Bedel Ödeten Bir “Diyet”

Ünlü edebiyat tarihçisi Nihad Sami Banarlı'nın da belirttiği gibi, Ömer Seyfeddin'in “...en çok başarı gösterdiği hikâyeler tamâmiyle destânî bir ruhla yazılmış olan millî-tarihî hikâyeleridir” (Banarlı, 1983: 1104). Yazar “Diyet” adlı hikâyesinde, Ali isimli bir kılıç ustasının şahsında İslam'a ve millî tarihimize ait bazı değerleri tasvir ederek telkin etmiştir (Ömer Seyfeddin, 1918: 16-19). Yazarın 1918'de *Yeni Mecmua*'da “Eski Kahramanlar” dizisi içinde yayımladığı bu hikâyede hangi değerlerin nasıl telkin edildiğini gösterebilmek için onu birkaç cümleyle özetlemek gerekecektir: Okuyanların hatırlayabileceği gibi, “Koca Ali”; küçük yaşta yetim kalan, zengin bir vezir olan amcasının minneti altına girmemek için konağından kaçan, Anadolu'da

diyar diyar gezdikten sonra yerleştiği şehirde gaziler için kılıç imal ederek hayatını kazanan bir ustadır. O, dükkânında yalnız yaşayan, çalışkan ve kanaatkâr, az konuşan, namaz gibi İslami vecibeleri yerine getiren, işinin ehli ve tok gözlü oluşu gibi meziyetlerinden ötürü çevresinde sevilip sayılan bir kişidir. Bu vasıflara sahip Koca Ali, bir gün iftiraya uğramış; bütün deliller aleyhinde olduğu için, hâkim tarafından hırsızlık yaptığı kanaatine varılarak elinin kesilmesine hükmedilmiştir. Askerlerin, yardımını istemek üzere başvurduğu zengin bir kasap, yaşadığı müddetçe kendisine hizmet etmesi şartıyla Ali'nin kolunun diyetini öder. Ancak Ali, bir hafta boyunca sabahtan akşama kadar köle gibi bütün işlerini gördüğü hâlde, dükkân sahibi ona kötü davranmakta ve ettiği iyiliği sürekli hatırlatarak başa kakmaktadır. Bir hafta sonunda, huysuz ve titiz kasabın “Hay tembel, miskin hay...” şeklindeki, hiç hak etmediği azarlaması üzerine sabrı taşan Koca Ali, “Al bakalım, şu diyetini verdiğin şeyi!” diyerek ansızın kolunu satırla kesmiş ve onun önüne atmıştır. Elbisesinin kolsuz kalan yenini düğümleyip dükkândan çıkan Ali'nin vaktiyle geldiği yer gibi, şimdi gittiği yeri de şehirde kimse öğrenememiştir...

Yazar, burada; insanların başkasının minneti altına girmemesi, şeref ve haysiyetiyle yaşaması, bunun için de çalışıp kimseye muhtaç olmaması gerektiği fikrini telkin etmektedir. Hikâyede esas olarak vurgulanan ahla-ki değer, başkasına minnettar kalmamak ve kula kul olmamaktır. Şehirde Koca Ali hakkında söylendiği belirtilen sözlerden “Zülfikar'ın sırrı ondadır.” cümlesine ve bahis konusu ustanın karakter hususiyetlerine bakılarak denebilir ki yazarın kahramanı için bu ismi seçmesi tesadüfi değil; İslam tarihinin kahramanlık, cömertlik, dürüstlük gibi faziletleriyle meşhur şahsiyeti Hz. Ali'yi de hatırlatma gayesine yöneliktir. Kimseye borçluluk hissetmeden, kimsenin iyiliği veya yardımından ötürü manevi esiri olmaksızın hür ve şerefli şekilde yaşayış, temel bir karakter hususiyeti olarak belirtilmekte; bunun yanında çalışıp alnının teriyle hayatını kazanmak, işini güzel yapmak, kanaatkâr olmak, gerektiğinde Allah, vatan ve millet yolunda savaşmak, *Mesnevi* gibi irfani eserleri okumak, dinlemek de Koca Ali'nin hayatı hikâye edilerek övülmektedir.

Yazar, asırlar boyunca sırf Türklerin tarihinde ve yurtlarında değil, denebilir ki pek çok millet ve memlekette erdem sayılan bu faziletlere sahip insanları -üstü kapalı biçimde- örnek gösterirken dinî, millî, insani yönden olumsuz davranışlar taşıyan kimseleri de yermekte; dolaylı biçimde yine bunların zıddı olan güzel hasletleri telkin etmektedir. Diyet hikâyesinin tarihî dekoru içinde gazi, yeniçeri, mescit, ezan, *Mesnevi*, huşu, vecit, adil

gibi millî tarihimize yahut manevi hayatımıza ait pek çok kelime ve mefhum, müspet bir şekilde söz konusu edilirken cimrilik, içten pazarlıklı oluş, insanlara, işyerinde çalışan kişilere fena davranış, huysuzluk, geçimsizlik, acımasızlık vb. kötü vasıflar da kasap Hacı Mehmet'in şahsında yerilmiş, çirkin gösterilmiştir.

Hikâye sonunda, yaptığı iyiliği devamlı başa kakan kasabın incitici ve kötü muamelesinden bıkmış Koca Ali'nin kolunu kesip atışı, esas itibarıyla İslam kaynaklarına dayalı olduğu söylenebilecek millî değerlerimiz bakımından yadırganacak ve tenkit edilebilecek bir davranıştır. Bu neticede denebilir ki Ömer Seyfeddin'in hikâyelerini çok defa beklenmedik sonuçlarla bitirmek, böylece okuyucuya vermek istediği mesajın tesirini artırmak istediğinden ileri gelmiştir. Yazar, başkasına diyet borcu olan kimselerin kendi hür iradeleriyle hareket etmelerinin mümkün olmadığını, yardım dileğiyle elini uzatanların kolunu kaptırdıklarını ve bir tür esir durumuna düştüklerini belirtmekte; şerefli bir insanın katlanamayacağı böyle manevi bir tutsaklıktan korunabilmek için çalışıp çabalayıp başkalarına muhtaç olmaması gerektiği mesajını vermektedir. Ömer Seyfeddin'in "... çok sevdim. Evrak-ı Perişandan sahifeler ezberledim." dediği (Ruşen Eşref, 1918: 242) hürriyetperver şairimiz Namık Kemal de şu bilgece beytiyle bu fikri dile getirmemiş midir?

Kimsenin lütfuna olma tâlib

Bedeli cevher-i hürriy[ye]tdir (Göçgün, 1999: 392).

Devlet ve Milletın Şerefi İçin Terk Edilen Bir Servet Yahut "Pembe İncili Kaftan"

Ünlü yazarımızın millî, manevi, ahlaki değerler eğitimi yönünden söz konusu edeceğimiz diğer bir hikâyesi, Pembe İncili Kaftan'dır (Ömer Seyfeddin, 1917: 333-337). Bu hikâye de Ömer Seyfeddin'in Birinci Dünya Harbi yıllarında halka millî tarihimizin kahramanlık hadiselerini, galibiyet devirlerini hatırlatmak; cesaret, cömertlik, mertlik, ilim, irfan sahibi oluş, dindarlık, dürüstlük, gerektiğinde millet ve devlet için fedakârlık vb. vasıflara sahip insanların örnek göstermek, böylece öz güven aşlamak ve onu ahlakça yükseltmek gibi gayelerle yayımladığı hikâyelerinden biridir.

"Pembe İncili Kaftan"da 1507 yılında -demek oluyor ki Sultan II. Bayezid devrinin son zamanlarında- Muhsin Çelebi adlı bir kişinin, İstanbul'dan Safevi hükümdarı Şah İsmail'e elçi olarak gönderilişi ve devleti için yaptığı büyük fedakârlık hikâye edilmiştir. Sadrazam, divanda toplantıya katılan devlet adamlarından Şah İsmail'e gönderilecek uygun bir elçi araştırdıklarını; cesur,

devletinin ve milletinin haysiyetini koruyacak, uğrayabileceği hakaret(ler) i can korkusuyla sineye çekmeyecek ve on(lar)a uygun şekilde karşılık verecek bir kişi bulmalarını ister. Sonunda içlerinden biri, arkadaşlarından birinin oğlu olan Muhsin Çelebi'nin bu elçiliğe münasip bir adam olduğunu belirtir ve onu tanıtır: Muhsin Çelebi; devlet memurluğu kabul etmeyen, zengin sayılabilecek kadar gelir sahibi, vaktini okumakla geçiren, büyüklerle dostluk etmeyen, çok cesur, doğrudan ayrılmayan ve birçok gazaya katılmış bir kişidir. Sadrazam, Muhsin Çelebi'yle görüşükten sonra onun tam da Şah İsmail'e elçi gönderilecek bir adam olduğunu anlar. Muhsin Çelebi; iri yapılı, devlet büyüklerine dalkavukluk etmeyi sevmeyen, onlar karşısında ezilip büzülmeyen, başı dik bir kişidir. Hikâyede onun fiziki portresine dair kısa bir tasvirten sonra akli seviyesi, maddi durumu, işi, dinî ve ahlaki yönü, yardımseverliği, bilgi derecesi, karakterinin en belirgin vasfı olan "Allah'tan başka kimseye secde etmemek, kula kul olmamak" hassasiyeti, uzunca anlatılmıştır. Yazımızın konusunu teşkil eden millî ve ahlaki değerlerin aktarılması bakımından mühim bulduğumuz bu cümleleri aynen naklediyoruz:

"Bu çelebi gayet akıllı bir insandı! Merde namerde muhtaç olmayacak kadar bir serveti vardı. Çamlıca ormanının arkasındaki büyük mandıra ile çiftliğini işletir, namusuyla yaşar, kimseye eyvallah etmezdi. Fukaraya, zayıflara, gariplere bakar, sofrasında hiç misafir eksik olmazdı. Dindardı. Ama mutaassıp değildi. Din, millet, padişah aşkını kalbinde duyanlardandı. Devletinin büyüklüğünü, kutsiliğini anlardı. Yegâne mefkûresi: 'Allah'tan başka kimseye secde etmemek, kula kul olmamak... İlmi, kemali herkeşçe malumdu. İbn Kemal ondan bahsederken 'Beni okutur...' derdi. Şairdi. Lakin ömründe daha bir kaside yazmamıştı. Hatta böyle methiyeleri okumazdı bile... Yaşı kırkı geçiyordu. Önünde açılan ikbal yollarından daha hiç birine sapmamıştı. Bu altın kaldırımlı, mina çiçekli, cenneti andıran nurani yolların nihayetinde daima 'kirli bir etek mihrabı' bulunduğunu bilirdi. İnsanlık onun nazarında çok yüksek, çok büyüktü. İnsan arzın üzerinde Allah'ın halefiydi. Allah, insana kendi ahlakını vermek istemişti. İnsan her mevcudun fevkinde idi. Kuyruğunu sallaya sallaya efendisinin papuçlarını yalayan köpeğe tabasbus pek yakıştırdı; ama, insana... Muhsin Çelebi, her türlü zilleti hazmederek ikbal tepelerine iki büklüm tırmanan maskara harislerden, izzet-i nefissiz kölelerden, zahifeler gibi yerlerde sürünen mülevves esirlerden nefret ederdi. Hatta bunları görmemek için merdümgürüz olmuştu. Yalnız muharebe zamanları gureba bölüklerine kumandanlık için meydana çıkardı." (Ömer Seyfeddin, 1917: 335)

Görüldüğü üzere Ömer Seyfeddin bu hikâyesinde Muhsin Çelebi'yi tasvir ederken akıllı olmak, kimseye muhtaç olmayacak kadar kazancı bulunmak, elinin emeğiyle geçinmek, namusuyla yaşamak, fakirlere, gariplere bakmak, taassuba vardırmamak şartıyla dindarlık, dinini, milletini, devletini sevmek, kula kul olmamak, mevki sahiplerine dalkavukluk etmemek gibi dinî, millî ve ahlaki yönden makbul belli başlı vasıfları takdirle saymış; bilhassa büyükler karşısında yaltaklanmak, haysiyetini ayaklar altına almak gibi davranışlara karşı duyduğu nefreti belirtmiştir. Muhsin Çelebi'nin tanıtıldığı ve ahlaki vasıflarının anlatıldığı bu paragrafta, *Kur'an* ve hadis gibi temel İslam kaynaklarına bazı atıfların görüldüğünü söylemek mümkündür. Allah'tan başka kimseye secde etmemek, ibadetinde hiçbir şeyi ona ortak koşmamak, çeşitli *Kur'an* ayetlerinde ve Hz. Muhammed'in hadislerinde geçen emirler arasındadır. Mesela Fatıha suresinde yer alan ve "Biz ancak sana kulluk eder, ancak senden yardım dileriz." manasına gelen ayet, bu konuda gösterilebilecek örneklerden biridir. Hikâyedeki "İnsan arzın üzerinde Allah'ın halefiydi. Allah, insana kendi ahlakını vermek istemişti. İnsan her mevcudun fevkinde idi" cümlelerinde de insanın yeryüzünde Allah'ın halifesi olarak yaratıldığını,⁴ yaratılanların birçoğundan üstün kılındığını (*Kur'an*, İsrâ suresi, 17/70) bildiren ayetlere, yine çeşitli Müslüman eserlerinde "hadis" diye nakledilen "Allah'ın ahlakıyla ahlaklanınız!" sözüne işaret edildiğini söylemek yerinde olur.

Bu güzel ve tanınmış hikâyeyi okuyanların hatırlayacağı üzere sadrazam, görüşme sırasında Muhsin Çelebi'nin tam aradıkları gibi bir adam olduğunu anlayarak onu Tebriz'e elçi göndermek istediklerini bildirir. Muhsin Çelebi; hizmeti karşılığında ücret almamak şartıyla bu teklifi kabul eder, böyle bir yolculuk ve elçilik için gerekli bütün masrafı kendi parasıyla karşılayacaktır. Çiftliğini, mandirasını, evini rehine verir ve tüccarlardan on bin altın borç toplar; iki bin altını atlara, hademelere harcar; sekiz bin altına da Sırmakeş Toroğlu'ndaki meşhur pembe incili kaftanı alır. Niyeti; elçilik vazifesini yerine getirip İstanbul'a döndükten sonra bu kaftanı Toroğlu'na yedi bin altına geri vermek, çiftliğini rehinden kurtarmaktır.

Muhsin Çelebi; beraberindeki adamlarla birlikte Tebriz'e giderek Osmanlı padişahının mektubunu Şah İsmail'e verir, devletini orada gerektiği gibi temsil eder: Şah'ın karşısında mecburen ayakta, hürmet vaziyetinde tutmak için, kendisine oturacağı bir yer gösterilmemiş; Muhsin Çelebi, hakaret saydığı bu davranışa karşılık olsun diye üzerindeki muhteşem kaftanı he-

4 Bu konudaki ayetlerden biri: *Kur'an*, Bakara suresi, 2/30.

men yere serip onun üstüne oturmuş, “ecdadı hilkatten itibaren hükümdar olan bir padişahın elçisi”nin yabancı bir padişah karşısında ayakta durmayacağını belirtmiştir. Dışarı çıkarken Şah İsmail’in hatırlatmasıyla “Kaftanınızı unutuyorsunuz.” diyen muharibine, Muhsin Çelebi şu cevabı vermiştir: “Hayır, unutmuyorum. Onu size bırakıyorum. Sarayınızda büyük bir padişah elçisini oturtacak seccadeniz, şiltiniz yok... Hem bir Türk, yere serdiği şeyi bir daha arkasına koymaz... Bunu bilmiyor musunuz?”

Elçilik vazifesini yerine getirdikten sonra İstanbul’a dönen Muhsin Çelebi’nin cebinde tek bir akçe kalmamıştır. Çelebi, hademeleriyle helalleştikten sonra sadrazamın konağına gidip gerekli bilgileri verir. Kaftanı satın almak istediğini bildiren sadrazamın sorularına karşılık onu getirmediğini, satmadığını ve çaldırmadığını söyler çünkü o, yaptığı ile övünecek kadar küçük ruhlu değildir. Meraklı İstanbul’da hiç kimse kaftanın “nerede, nasıl, niçin” bırakıldığını öğrenememiştir. Muhsin Çelebi; bu kaftan için girdiği borçları ödeyip çiftliğini, mandırasını rehinden kurtaramamış, elçilikten kalan atıyla süslü takımını satıp Kuzguncuk’ta küçük bir bahçe almış, çocuk çocuğunun ekmeğini çıkarmıştır. Pek fakir, pek acı, pek mahrum bir hayat geçirmiş ama yine ne kimseye boyun eğmiş ne de bütün servetini bir anda yere atmakla gösterdiği fedakârlığa dair gevezelikler yaparak boşu boşuna pohpohlanmıştır.

Sonuç

Ele alıp belirli bir yönden incelemeye çalıştığımız birkaç hikâye dolayısıyla şunu ifade edebiliriz: Millî, ahlaki ve insani değerlerimizin yetişmekte olan nesillere aktarılması sırasında ilmî çalışma ve yayınların yanında şiir, hikâye, roman, resim, sinema gibi edebiyat ve sanat eserlerinden de faydalanmak gerekir. Hatta edebî ve estetik değer taşıyan eserlerin, hedef alınan kitle üzerinde ilmî metinlere nazaran daha tesirli olduğunu söylemek mümkündür çünkü mücerret ahlaki fazilet ve kötülükleri kuru, öğretici bir tarzda anlatmak yerine, yaşanan hayatın içinde görülebilen, zihinde tasarlanabilen kişilerin birer vasfı yahut davranışı olarak ustaca tasvir etmek, bilhassa henüz soyut düşüncesi pek fazla gelişmemiş çocuk ve gençler üzerinde daha tesirli olmaktadır.

Kaynaklar

- ALANGU, Tahir (1968), *Ömer Seyfettin*, May Yayınları, İstanbul.
- BANARLI, Nihad Sami (1983), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB, İstanbul, C. 2.
- REŞAD [FAİK] (1908?), *Kemal ile Muhaberemiz*, (*Edib-i Azam Kemal*), İstanbul, Cihan Matbaası.
- GÖÇGÜN, Önder (1999), *Namık Kemâl'in Şairliği ve Bütün Şiirleri*, Ankara.
- HUYUGÜZEL, Ö. Faruk (1984), "Ömer Seyfeddin'in İzmir Yılları ve Bu Devrede Yazdığı Hikâyeler", *Doğumunun 100. Yılında Ömer Seyfeddin*, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, s. 88-89.
- POLAT, Nazım H. (2007), "Ömer Seyfeddin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 34, s. 80-82.
- ÖMER SEYFEDDİN (1918), "Diyet", *Yeni Mecmua*, 10 Kânunusânî, C. 2, S. 27, s. 16-19.
- _____ (1905), "İlk Namaz", *İzmir Gazetesi*, 15 Kânunusani 1320 [28 Ocak], s. 6-7.
- _____ (1909), "İlk Namaz", *Musavver Eşref*, 1 Ramazan 1327- 3 Eylül 1325 [16 Eylül], S. 27, s. 11-14.
- _____ (1919), "Kaşağı", *İfham Gazetesi* (Haftalık edebî ilave), 22 Eylül, No. 6, s. 77-79.
- _____ (1917), "Pembe İncili Kaftan", *Yeni Mecmua*, 1 Teşrinisani, 1. Sene, 17. Sayı, s. 333-337.
- RUŞEN EŞREF (1918), *Diyorlar ki!..*, Dersaadet, Kanaat Matbaası, 1334.
- ŞEMSEDDİN SÂMÎ (1896), *Kamusü'l-a'lâm*, İstanbul, C. 5, s. 3740.